Finanțat de Uniunea Europeană

People in Need

foreign policy association APE asociația pentru politica externă

Policy Brief

SINTEZĂ ANALITICĂ PRIVIND LUPTA CU DEZINFORMARE ÎN MOLDOVA

În cadrul proiectului „Consolidarea activismului civic al tinerilor pentru reziliența democratică și viitorul european”, implementat de Asociația pentru Politică Externă (APE) în parteneriat cu People in Need Moldova, în cadrul inițiativei „Moldova ASSIST: îmbunătățirea accesului la servicii publice de calitate și consolidarea coeziunii sociale”, finanțată de Uniunea Europeană, a fost lansată o serie de instruiri în regiunile Republicii Moldova, precum și seminare interactive pentru tinerii din Chișinău.

Tineri din diverse domenii de pregătire profesională au avut oportunitatea de a discuta, alături de experți și jurnaliști cu experiență, despre starea securității informaționale și comunicaționale a spațiului mediatic din Republica Moldova, aceștia confruntându-se zilnic cu dezinformarea și știrile false în activitatea lor profesională. Sesiunile interactive de formare au contribuit la creșterea nivelului de alfabetizare media, la intensificarea implicării civice și la consolidarea coeziunii în rândul tinerilor participanți.

ALFABETIZAREA MEDIA A TINERILOR PENTRU UN VIITOR EUROPEAN

Viitorul european al Republicii Moldova presupune o implicare mai activă a tinerilor în procesul de integrare europeană și în promovarea reformelor. Participarea activă a noii generații în procesele socio-economice și politice ale dezvoltării statului trebuie să ocupe un rol esențial, mai ales în contextul actual al negocierilor privind aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană. În condițiile provocărilor demografice și agravării fenomenului migrației, viitorul european al țării impune inevitabil o atenție sporită față de problemele cu care se confruntă tinerii, precum și o mai mare eficiență în implementarea politicilor de tineret, acestea reprezentând o direcție strategică de investiții în capitalul uman.

NATALIA STERCUL, Directoarea executivă a ASOCIAȚIEI PENTRU POLITICA EXTERNĂ

Tinerii constituie un pilon esențial al viitorului european al țării, care necesită investiții și susținere constantă. Ei trebuie să fie informați corect cu privire la drepturile lor, la oportunitățile disponibile, locurile de muncă vacante, proiecte, granturi, dar și la modul în care își pot proteja datele personale în era digitală.

Țările Uniunii Europene investesc anual sume considerabile în combaterea amenințărilor hibride și a riscurilor cibernetice, acordând o atenție deosebită educației mediatice a populației. Republica Moldova se confruntă cu dificultăți semnificative în asigurarea securității informaționale și în combaterea provocărilor și amenințărilor hibride.

Cu toate acestea, conceptele de alfabetizare media și educație media sunt întâlnite mai frecvent în rândul jurnaliștilor. Reprezentanții mass-mediei atrag în mod constant atenția asupra necesității creșterii nivelului de alfabetizare informațională a populației. Acest lucru este valabil mai ales în cazul tinerilor, care sunt deosebit de vulnerabili, susceptibili la manipulare și predispuși la schimbări rapide și radicale de convingeri și opinii.

Alfabetizarea media prin forme interactive de învățare

Educația media a devenit nu doar unul dintre cele mai solicitate domenii ale prezentului, ci și o condiție esențială pentru activitatea eficientă a utilizatorilor de rețele sociale, bloggerilor, creatorilor de site-uri și platforme online. Deși Republica Moldova încearcă să țină pasul cu vremurile, introducând cursuri specializate de alfabetizare media în sistemul educațional, tinerii din regiunile țării, în special cei din mediul rural, resimt un deficit accentuat de cunoștințe și competențe în domeniul alfabetizării informaționale. Importanța proiectelor de alfabetizare media devine tot mai evidentă și tot mai solicitată.

În regiunile Republicii Moldova cu o populație preponderent vorbitoare de limbă rusă, în cadrul instruirilor desfășurate pe tema alfabetizării media, tinerii au atras atenția asupra diversității tehnicilor de manipulare utilizate în propagandă, mai ales în cadrul presei de știri: principiul prioritizării informației, distragerea atenției, prezentarea unilaterală a evenimentelor, titlurile senzaționaliste (clickbait), contrastul informațional, „framingul” și efectul perceperii unor surse media ca fiind ostile. De asemenea, s-a constatat lipsa cunoștințelor practice privind metodele de verificare a autenticității informațiilor și imaginilor, precum și lipsa familiarizării cu cele mai eficiente tehnici de fact-checking și demontare a știrilor false.

Dobândirea unor cunoștințe și abilități mai aprofundate privind identificarea și combaterea manipulărilor informaționale, atât online, cât și offline, este una dintre prioritățile-cheie pe termen mediu, asupra căreia autoritățile ar trebui să acorde o atenție deosebită.

Tinerii din capitală, în cadrul seminarelor interactive, au pus accent pe rolul inteligenței artificiale în procesele informaționale, principiile de funcționare ale rețelelor neuronale, crearea videoclipurilor manipulative, utilizarea animațiilor, a elementelor de umor, satiră și caricatură în reflectarea proceselor politice. Un interes deosebit a fost manifestat față de influența rețelelor sociale în timpul campaniilor electorale, răspândirea informațiilor picante despre liderii politici, campaniile de denigrare („black PR") și narațiunile propagandistice.

Per ansamblu, activitatea media a tinerilor este în mare parte determinată de gradul de consum al conținutului creat de jurnaliști, bloggeri, creatori de conținut, care navighează cu ușurință în spațiul virtual, valorificând capacitățile informaționale și comunicaționale ale internetului. Se remarcă, de asemenea, o categorie de tineri care constituie forța motrice a inovării în rândul generației tinere. Aceștia sunt liderii de opinie care participă activ în diverse comunități și rețele, iar nivelul lor de competență media este considerabil mai ridicat, datorită utilizării variate a surselor de informare. Crearea propriilor site-uri, bloguri, gestionarea conținutului pe paginile de social media reprezintă forme de exprimare a individualității și contribuie la formarea unui comportament media ce depășește simplul consum de conținut, exprimându-se și prin capacitatea de a căuta informații necesare, de a le verifica, analiza, stoca și utiliza eficient. Vulnerabilitatea acestei categorii de tineri este cu atât mai periculoasă, întrucât ei pot influența și alte persoane, modelând opinii și convingeri în rândul semenilor lor.

Activitatea de lucru cu populația, inclusiv în regiunile rusofone, presupune o abordare specifică, nu doar din cauza diferențelor de viziune și percepție asupra informației, ci și din cauza potențialului ridicat de influență al dezinformării și propagandei. De aceea, pentru Republica Moldova, problematica alfabetizării media este de o importanță crucială, mai ales în regiunile cele mai vulnerabile din acest punct de vedere, precum nordul țării, localitățile din zona de securitate aflate în vecinătatea regiunii transnistrene, precum și UTA Găgăuzia. Totuși, o asimilare treptată și consecventă a abilităților de combatere a dezinformării, a știrilor false și a tacticilor manipulative va aduce rezultate. În mod cert, creșterea gradului de conștientizare privind experiențele internaționale în lupta împotriva dezinformării reprezintă un element de o importanță deosebită.

Alfabetizarea media a alegătorilor – garanția desfășurării cu succes a alegerilor

Rezultatul alegerilor parlamentare din toamna anului 2025 în Republica Moldova va depinde în mare măsură de nivelul de alfabetizare media al populației. Participarea tinerilor și poziția lor civică activă sunt decisive, deoarece este vorba despre viitorul statului nostru, ceea ce înseamnă și viitorul tinerilor. În preajma alegerilor parlamentare, se așteaptă un nou val de dezinformare și propagandă cu care vor trebui să se confrunte alegătorii. Alegerile prezidențiale au demonstrat cât de vulnerabil rămâne electoratul în fața dezinformării, propagandei și manipulărilor. Potrivit prognozelor, efectele de șoc ale narațiunilor dezinformatoare în timpul alegerilor parlamentare vor fi considerabil mai puternice.

În ceea ce privește gradul de pregătire al tinerilor pentru a participa la viitoarele alegeri parlamentare, trebuie recunoscut faptul că acesta este insuficient. Deși tinerii manifestă inițiativă, lipsa unui sistem coerent de cunoștințe duce la instabilitate în formarea opiniilor și creează premise pentru manipulare. Într-un asemenea context, dezinformarea poate avea un impact radical asupra convingerilor, opiniilor și preferințelor politice ale tinerilor, care nu sunt încă pe deplin conturate.

Formarea activității civice este un proces complex, care necesită abordări detaliate, metodologii și tactici bine structurate. Majoritatea covârșitoare a tinerilor din Moldova fie își fac planuri să studieze în străinătate sau să obțină un loc de muncă bine plătit peste hotare, fie deja învață sau lucrează în afara țării. Situația socio-economică din Republica Moldova lasă de dorit, ceea ce explică interesul scăzut față de procesele politice și viața politică în general, reflectat în mod direct printr-o rată redusă de participare la alegeri.

Cu toate acestea, în rândul tinerilor există activiști și lideri de opinie care participă cu entuziasm la viața social-politică, sunt membri ai unor partide politice și inițiatori ai unor acțiuni civice. Problema sporirii implicării tinerilor este strâns legată de activitatea civică în general, de starea de spirit din societate, de așteptările și speranțele legate de aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană.

COMBATEREA DEZINFORMĂRII ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Dezinformarea ca amenințare la adresa democrației

Dezinformarea este una dintre cele mai mari provocări pentru democrație la etapă actuală. Regimurile autoritare, conștientizând că libertatea de expresie și pluralismul mass-mediei reprezintă elemente fundamentale ale unei democrații, au început să utilizeze pe larg dezinformarea ca instrument contra ordinii politice democratice, acoperindu-se după dreptul garantat de democrației al liberii expresii și pluralismului politic.

Ion Tâbîrța, Director executiv,
Centrul de Informare și Documentare NATO

Pe lângă faptul că dezinformarea distorsionează realitatea social-politică, ea limitează opțiunile politice și pune piedici guvernului în acționa în interesele cetățenilor deoarece creează artificial probleme în societate, mascând problemele reale care necesită a fi soluționate.

Evoluțiile internaționale din ultimii ani, indubitabil, pot fi estimate drept un atac la adresa democrației la nivel mondial din partea regimurilor nedemocratice. Surprinzător, democrația că și modalitate de organizare a societății este atacată chiar în fieful său – în Europa. De la pandemia Covid-19 încoace asistăm la o ascensiune a mișcărilor extremiste, autointitulate suvernaiste, pe continentul european. Unul dintre instrumentele pe larg folosite de partidele de extremă în asaltul lor contra democrației este dezinformarea.

Funcționalitatea democrației se bazează pe respectarea de către cetățeni a procedurilor instituționale în cadrul statului. Totodată, democrația se sprijină pe încrederea publică că instituțiile unui stat democratic respectă și protejează drepturile omului. Din aceste considerente, dezinformarea nu numai că distorsionează realitatea, dar diseminează în rândurile societății neîncrederea în capacitatea democrației de a asigura respectarea și protejarea drepturilor cetățenilor. Percepția indusă de dezinformare că democrația nu apără populația afectează stabilitatea socială și încrederea publică a cetățenilor în instituțiile democratice ale statului.

Cu precădere, dezinformare este utilizată ca instrument antidemocratic în timpul alegrilor electorale care reprezintă „kilometrul zero” pentru orice democrație. Principele de bază ale unor alegeri democratice sunt ca ele să fie libere, corecte și neinfluențate, în conformitate cu voința majorității voturilor exprimate. Ori, dezinformare prin distorsionarea intenționată și artificială a realității influențează în modul cel mai direct votul exprimat de alegător.

Probabil, cel mai cunoscut caz electoral la nivel internațional, în care a fost distorsionată realitatea, a fost cel al Brexitului, ulterior demonstrându-se că multe din fobiile inoculate în societatea britanică au fost campanii de dezinformare.

Concret, cu referință la Republica Moldova, dezinformarea s-a manifestat pregnant ca element antidemocratic în timpul referendumului pentru integrarea europeană, din octombrie 2024. În general, Republica Moldova este considerată un stat cu o democrație fragilă, însă principiile de bază ale alegerilor democratice, în linii mari, au fost respectate, votul exprimat în timpul scrutinelor electorale fiind în corespundere cu voința majorității alegătorilor.

Însă, la referendum, votul din Republica Moldova a fost marcat de un nivel de dezinformare fără precedent, ceea ce a slăbit vădit adeziunea cetățenilor moldoveni față de Uniunea Europeană și de parcursul european al statului nostru în calitate de proiect de țară. Anume, dezinformarea, alături de corupția electorală (dar și de slaba capacitatea a inițiatorilor referendumului de a comunica cu societatea) au fost principalele cauze al distorsionării realității privind atitudinea față de UE în Republica Moldova, care este favorabilă mult peste cele 50% exprimate la referendum.

Surse interne și externe de dezinformare

Republica Moldova de o perioadă bună de timp se confruntă cu o dezinformare intensă internă și externă. Subiectele acestei dezinformări masive sunt diverse, dar vizează îndeosebi principalele probleme cu care se confruntă statul nostru, dar și prioritățile de acțiune ale guvernării – problemele social-economice, criza energetică, integrarea europeană, războiul din Ucraina etc. De regulă, campaniile de dezinformare capătă turații mai mari în perioadele electorale.

Sursele de răspândire ale dezinformării sunt diverse. Intern, principala sursă de dezinformare sunt factorii politici și de influență pro-ruși din societate. Actorii de răspândire a dezinformării sunt diferiți: politicieni, surse media afiliate politic, persoane publice pro-Kremlin. Mai nou, tot mai intens au început să devină sursă de dezinformare și persoanele care promovează narațiuni eurosceptice de tip suveranist. În ultimii ani, principalul instrument de răspândire a dezinformării a fost aplicația de mesagerie Telegram, prin intermediul căruia politicieni și susținătorii acestora și presa afiliată politic propagă și difuzează informații false și zvonuri înșelătoare. O altă sursă importantă de răspândirea a dezinformării în ultima perioadă a devenit TikTok, care este o platformă foarte populară printre rândurile electoratului de stânga pro-rus din Republica Moldova.

Dezinformarea externă are drept sursă de răspândire propagandiștii ruși, care pot fi atât persoane oficiale, gen Maria Zaharova, purtătoarea de cuvânt al ministerului rus de externe, cât și propagandiști notorii ai regimului de la Kremlin, cum ar fi Vladimir Soloviov și Margarita Simonian. În general, aceștia promovează mesaje anti-occidentale care vizează UE, NATO și SUA. De regulă, dezinformarea externă este preluată de către actori interni și adaptată la specificul anti-occidental și anti-european al electoratului din Republicii Moldova.

Modul de interconectare dintre dezinformarea internă și cea externă a fost vizibil concludent în toamna anului 2024, în timpul referendumului pentru integrarea europeană a Republicii Moldova, care s-a desfășurat, alături de turul I al alegerilor prezidențiale, într-un context a unor încercări masive de interferență străină în procesul electoral intern. Campanile de manipulare la adresa Uniunii Europene promovate în interior erau imediat preluate și susținute de surse externe, asociate Kremlinului. Sursele interne și externe de dezinformare distribuiau mesaje false pe teme sensibile pentru societatea moldovenească, precum identitatea națională sau comunitatea LGBTI. Rețelele sociale, în special Telegram, TikTok și Facebook au fost canalele principale prin care s-au propagat aceste dezinformări în rândurile electoratului.

Tinerii în epicentrul fluxurilor de informații: implicații pentru securitatea informațiilor

În contextul dezvoltării tehnologiilor informaționale, tinerii sunt una dintre țintele predilecte pa care dezinformarea îi vizează. Tinerii sunt expuși la dezinformare pentru că consumă informație foarte mult prin intermediul rețelelor sociale, cum ar fi Facebook, TikTok, Telegram sau Instagram. Ori, platformele social media – ghidate de algoritmi – prioritizează intenționat conținutul senzațional și amplifică narațiunile false. Foarte multă informație care ajunge la dispozitivele tinerilor deseori nu este verificată de către consumatorii, astfel ajungându-se ca ei să creadă multe din dezinformările care circulă pe rețelele sociale. În plus, dezinformarea poate căpăta proporții și mai mari fondul dezvoltării inteligenței artificiale.

Odată cu tendința în creștere a informării de pe rețelele sociale scade gradul informației consumată din ceea ce este numită legacy media, mai simplu spus media tradițională, de la instituțiile de presă care respectă anumite criterii necesare pentru a verifica informațiile. Tinerii sunt categoria socială care au tendința de a se informa, preponderent, de pe rețelele sociale în detrimentul mass mediei clasice. Pe lângă faptul că mulți tineri se informează doar pe rețelele sociale, ei preferă din comoditate să ia informații de la influenceri și de la persoane al cărui profil îl urmăresc pe rețele, fără ca să verifice informațiile pe care aceștia le distribuie.

Este un lucru pozitiv faptul că problemele sociale generate de dezinformare atrag tot mai des atenția sistemului educațional. La nivelul Uniunii Europene, în tot mai multe țări, profesorii — în special cei din învățământul secundar — urmează programe de formare pentru a putea, ulterior, să îi ajute pe elevi să dobândească abilitățile necesare pentru a naviga în siguranță pe Internet.

Educația este promovată de Comisia Europeană ca un instrument strategic în lupta împotriva dezinformării, aceasta recomandând, totodată, ca prin sistemul educațional tinerii să învețe despre strategiile frecvent utilizate de cei care răspândesc dezinformare pentru a manipula opinia publică.

În programele școlare au fost introduse cursuri specializate pentru dezvoltarea alfabetizării media a elevilor, cu scopul de a-i ajuta să nu „cadă în capcana” dezinformării. Prin intermediul trainingurilor și seminarelor interactive, profesorii din statele membre ale UE contribuie la dezvoltarea gândirii critice în rândul elevilor, la consolidarea capacității acestora de a distinge între fapte și ficțiune, de a identifica dezinformarea și știrile false.

COMBATEREA DEZINFORMĂRII CA PRIORITATE STRATEGICĂ PENTRU DEZVOLTAREA DEMOCRATICĂ A STATULUI

Vitalie Guțu, jurnalist,
fondatorul platformei Zona de Securitate.md

Fenomenul dezinformării în Republica Moldova devine principalul instrument de destabilizare a situației și de subminare a democrației. Promovarea dezinformării pe teritoriul Republicii Moldova duce la polarizarea opiniei publice în societatea și reprezintă o amenințare directă la securitatea națională. Într-un context geopolitic tensionat și plin interferențe, marcat de influențe externe și vulnerabilități interne, combaterea dezinformării devine o prioritate strategică și ar trebui să primeze.

Dezinformarea erodează bazele democrației prin subminarea încrederii în instituțiile publice, manipularea și fraudarea proceselor electorale. De asemenea, acest fenomen duce, exclusiv, și polarizarea societății. În Republica Moldova, dezinformarea este generată de contextul său istoric, dependența de surse media externe și nivelul scăzut de alfabetizare mediatică.

Cel mai recent raport dat publicității de către Serviciul de Informații și Securitate (SIS) a fost în luna decembrie a anului 2024. Datele din raport au arătat o schemă orchestrată și pusă la cale decătre Federația Rusă pentru influențarea alegerilor prezidențiale și a referendumului privind aderarea Republcii Moldova la Uniunea Europeană din octombrie 2024. Astfel, SIS a anunțat că peste 33.000 de activiști au fost recrutați pentru a răspândi narațiuni anti-europene, utilizând platforme online precum TikTok și Telegram, ceea ce a afectat integritatea procesului electoral și a scindat și mai mult opinia publică. Același raport realizat de SIS arată că doar pe parcursul anului trecut s-au atestat campanii masive de publicitate pe rețele de socializare finanțate de fugarul Ilan ȘOR. Pentru acțiunile de promovare pe plaformele sociale au fost investite peste 118.000 de euro.

Un alt instrument foarte utilizat și întâlnit în procesul de alimentare a dezinformării pe teritoriul Republicii Moldova a fost și exploatarea comunităților religioase și implicarea clericilor ortodoxi în campanii electorale prin finanțare directă. De asemenea, au fost organizate diverse vizite și tabere în Federația Rusă pentru ideologizare și instruire politică. În preajma referendumului din octombrie 2024, narațiuni false precum „Aderarea la UE va duce la război" au fost promovate intens pe rețele sociale, promovând frica de conflict. Atunci, consilierul prezidențial pentru securitate națională, Stanislav Secrieru, a avertizat că aceste mesaje au fost concepute pentru a delegitima orientarea pro-europeană a Republicii Moldova.

În acest context, se impună să oferim datele unui sondaj realizat de Centrul de Informare și Documentare NATO (CID NATO) în anul 2021, care arată că doar 24% dintre moldoveni considerau Rusia principala amenințare la securitate, reflectând o polarizare profundă a percepțiilor, alimentată de dezinformare. Între timp, eurobarometrul 507 (din anul 2023) arată că majoritatea cetățenilor UE, inclusiv din regiuni precum Moldova, au fost expuși la dezinformare online.

Sursele de dezinformare la nivel intern al statului:

Dezinformarea pe teritoriul Republicii Moldova provine atât din surse interne, legate de actori politici, activiști plătiți din surse obscure și vulnerabilități structurale, cât și din surse externe, dominate de influența rusă.

- Partide precum cel al lui Ilan Șor (grupul „ȘOR") și alte formațiuni politice afiliate lui Șor au fost implicate în răspândirea de narațiunilor false. De exemplu, în 2024, platforma „EVRAZIA", punctul de coordonare fiind din Moscova, dar operată prin rețele locale, a promovat mesaje anti-UE. Aceeași retorică a fost promovată de instituțiile media apropiate lui Ilan Șor.

- Nivelul scăzut de alfabetizare mediatică facilitează răspândirea dezinformării. Un studiu al CID NATO (2021) a arătat că tinerii din zonele urbane cu studii superioare sunt mai puțin susceptibili la dezinformare, spre deosebire de cei din zone rurale sau vorbitori de limbă rusă.

- În decembrie 2024, TikTok a fost inundat cu mesaje false precum „Moldova rămâne fără gaze și curent din 17 decembrie", respinse de autoritățile centrale ale Chișinăului, dar care au generat panică în rândul populației.

- Crearea unor domenii web false și atacuri cibernetice asupra infrastructurii electorale moldovenești.

- Instruirea activiștilor în tactici de provocare a poliției și utilizarea dispozitivelor pirotehnice.

Sursele de dezinformare la nivel extern al statului:

- Federația Rusă este principalul actor extern, utilizând tactici hibride pentru a influența Republica Moldova. Făcând apel la același raportul emis de Serviciul de Informații și Securitate la finele anului 2024, trebuie să precizăm că instituția a documentat finanțarea clandestină a partidelor, organizarea de tabere de instruire în Rusia și Bosnia pentru tineri activiști și atacuri cibernetice asupra infrastructurii electorale.

- Platformele Telegram și TikTok sunt folosite pentru a răspândi narațiuni pro-Kremlin. Un raport al Centrului Stockholm pentru Studii Est-Europene (2024) a evidențiat antrenarea activiștilor moldoveni în Rusia pentru a provoca poliția în timpul protestelor.

- Introducerea de fonduri din Federația Rusă în Republica Moldova prin intermediul transferurilor bancare clandestine și al sistemelor de plată precum MIR și Zolotaya Korona.

- Susținerea activiștilor politici și organizarea de campanii electorale prin plăți ilegale, estimate la milioane de euro.

- Crearea unor „granturi pentru tineri” și utilizarea ONG-urilor controlate pentru a masca sursele financiare.

- Serviciul European de Acțiune Externă (SEAE) a publicat, recent, o hartă a rețelelor de dezinformare rusești și chineze, alcătuite din 2.055 de canale oficiale de informare, mass-media publice, conturi controlate de serviciile de informații și altele fără legătură directă cu statul, dar care îi difuzează mesajele. Potrivit acestei hărți, multe dintre canale aveau ca țintă Republica Moldova, cu scopul de a submina securitatea informațională a statului.

Tinerii din Republica Moldova în epicentrul fluxurilor de informații: implicații pentru securitatea informațiilor:

Tinerii din Republica Moldova, în calitate de consumatori și utilizatori activi ai rețelelor sociale, sunt ținte predilecte ale dezinformării, cu implicații directe asupra securității informaționale și stabilității sociale. Numărul tinerilor în Republica Moldova este în continuă descreștere, anunță Biroul Național de Statistică. Datele arată că, la 1 ianuarie 2024, în țara noastră erau aproape 568 de mii de tineri, adică persoane cu vârsta între 14 și 34 de ani. Statistica mai arată că numărul tinerilor a scăzut cu peste 39 de mii comparativ cu anul 2019. S-a înregistrat o creștere doar la categoria de vârstă între 14 și 19 ani. Sunt aproape 103 mii de persoane cu vârsta între 20 și 24 de ani și aproape 128 de mii, cu vârsta între 25 și 29 de ani. Comparativ cu situația de acum patru ani, numărul acestora a scăzut în total cu aproximativ 99 de mii. De asemenea, sunt 172 de mii de persoane cu vârsta între 30 și 34 de ani, în scădere cu peste 45 de mii.

Chiar și așa, tinerii din Republica Moldova devin vulnerabili în fața dezinformării. Conform CID NATO (2021), tinerii din zonele rurale și vorbitori de limbă rusă sunt mai predispuși să creadă narațiunilor anti-occidentale, din cauza expunerii la informațiile furnizate de instituții media controlate sau afiliate actorilor pro-ruși din Republica Moldova.

Rețelele sociale precum TikTok și Telegram au devenit principalele canale de influență. Doar în anul 2024, raportul SIS a evidențiat recrutarea tinerilor prin „granturi” și tabere de ideologizare în Rusia, unde au fost instruiți să organizeze proteste violente.

Un studiu al Centrului Român de Politici Europene, realizat în anul 2023, demonstrează că tinerii din regiune sunt expuși zilnic la mii de mesaje anti-europene, cu o rată de absorbție ridicată din cauza lipsei gândirii critice. Spre exemplu, în luna septembrie a anului trecut, tineri moldoveni, instruiți în tabere din Moscova, au vandalizat instituții publice din Chișinău, sub pretextul protestelor faă de referendumul UE. Aceste acțiuni au fost coordonate prin grupuri de Telegram și finanțate de rețele externe.

Expunerea tinerilor la dezinformare dezvoltă și mai mult riscul radicalizării, subminează încrederea în viitorul european al Republicii Moldova și creează o „capcană de securitate", în care direcția strategică a țării devine neclară.

LUPTA ÎMPOTRIVA DEZINFORMĂRII: O PRIVIRE DIN NORDUL MOLDOVEI

Societatea moldovenească se confruntă constant cu fenomenul dezinformării. În realitățile lumii moderne, în contextul fluxurilor informaționale tot mai intense și al accesului generalizat atât la mass-media, cât și la rețelele de socializare, această problemă devine din ce în ce mai gravă. În regiunea noastră, situația s-a tensionat în mod special începând cu anul 2014, odată cu escaladarea războiului hibrid al Rusiei împotriva Ucrainei, conflict care, inevitabil, a afectat și Republica Moldova, având în vedere atenția sporită a Kremlinului față de țara noastră și prezența armatei ruse pe malul stâng al Nistrului.

Victor Gaideec, jurnalist NordNews

Dezinformarea nu doar că amenință liniștea și armonia în societatea noastră, ci pune în pericol în mod direct democrația. Referendumul privind integrarea europeană a Republicii Moldova a demonstrat cum susținerea constantă a aderării la Uniunea Europeană, manifestată de cetățeni în toți anii prin sondaje, s-a transformat într-un rezultat la limită. Doar datorită votului diasporei, opțiunea „PENTRU" a câștigat cu un avans de 10 mii de voturi. Acesta a fost rezultatul unei campanii masive de dezinformare, care a promovat narațiuni antieuropene, inducând frică în rândul moldovenilor prin propagandă legată de comunitatea LGBT și de război. Bineînțeles, atât rezultatul referendumului, cât și al alegerilor a fost influențat semnificativ de corupția electorală. O dovadă statistică în acest sens este participarea neobișnuit de ridicată la vot. De exemplu, în Bălți, comparativ cu o prezență de 45% în primul tur al alegerilor prezidențiale din 2020, în 2024, în primul tur, la urne au venit cu 4.500 de alegători mai mult, iar prezența a atins aproape 52%. Este un rezultat fără precedent pentru capitala nordului.

Într-o lume în care informația este accesibilă pentru vizualizare sau distribuire online în doar câteva clicuri, orice campanie de amploare de răspândire a informațiilor false poate submina fundamentele democrației, întrucât libertatea de exprimare, dreptul la vot și alegerile generale presupun respectarea regulilor corecte ale jocului. Iar coruperea alegătorilor și propaganda erodează instituțiile democratice și demoralizează populația. Acest proces are loc prin utilizarea atât a surselor externe, cât și a celor interne de informații false.

Observăm cum numeroase campanii menite să destabilizeze societatea moldovenească și să submineze statalitatea Republicii Moldova sunt lansate și promovate de oficiali ruși, printre care se numără reprezentanta MAE rus, Maria Zaharova, dar și mass-media rusești. Ulterior, aceste narațiuni sunt preluate de mass-media locale pro-Kremlin și afiliate oligarhilor fugari. Printre aceste surse, în nordul țării se remarcă Balti Today și canalul de Telegram cel mai popular din zonă – Bălți Online.

Aceste surse, invocând libertatea de exprimare, amplifică tensiunile, prezentând scenarii alarmiste despre o pretinsă militarizare a Republicii Moldova, speriind populația cu ideea că țara noastră va fi atrasă într-un conflict armat și promovând ideea reabilitării fascismului, chipurile, de către autoritățile de la Chișinău. Un exemplu recent este scandalul artificial creat în jurul presupusei interziceri a cântecului „Katiușa". Aceste voci sunt susținute de numeroase conturi de TikTok și profiluri de pe rețelele sociale, printre care se pot identifica mulți boți care comentează activ atât postările altor utilizatori, cât și ale instituțiilor media independente.

În acest context, devine cu atât mai actuală educația tinerilor, formarea abilităților de recunoaștere a dezinformării și manipulării, precum și cultivarea capacității de analiză critică a informației. Eforturile depuse în acest sens vor da roade atât pe termen scurt, cât și pe termen lung, întrucât tinerii nu au convingeri fixe și pot depăși stereotipurile și gândirea îngustă. Pe de altă parte, lipsa experienței de viață și a unui bagaj solid de cunoștințe îi face pe tineri o categorie extrem de vulnerabilă, în care se poate inocula cu ușurință o viziune unilaterală, susținută doar de prima informație întâlnită sau citită întâmplător. Totodată, tinerii sunt cei mai activi consumatori ai surselor moderne de informare, petrecând mult timp pe TikTok și alte rețele de socializare. Ei sunt cei care, mai mult decât oricine, au nevoie să înțeleagă unde și când sunt manipulați și cum li se impune o anumită opinie sau poziție.

În nordul țării, această problemă este deosebit de acută, deoarece nu există posturi locale de televiziune, iar activitatea este desfășurată doar de câteva portaluri de știri care transmit populației informații obiective și veridice. În lumina celor menționate, este extrem de importantă activitatea orientată către tineri: organizarea de traininguri și campanii de informare care să ofere nu doar cunoștințe teoretice, ci și exemple practice – cum pot fi verificate informațiile primite, care sunt instrumentele și metodele de verificare a acestora.

TINERII ÎMPOTRIVA DEZINFORMĂRII: EDUCAȚIA MEDIA ÎN ACȚIUNE

Veronica Pisarenco, jurnalistă, fondatoarea Agenției de Comunicare PRIER

Tendințe în percepția tinerilor asupra dezinformării în Moldova

În cadrul workshopurilor desfășurate cu grupuri de elevi și studenți din Republica Moldova, am observat o tendință clară: tinerii sunt conștienți de existența propagandei și a dezinformării în spațiul online, însă mulți dintre ei întâmpină dificultăți în a face o diferență între conținutul autentic și cel manipulator.

Rețelele sociale, în special TikTok și Facebook, joacă un rol central în informarea tinerilor. Totuși, acestea sunt și principalele canale prin care se răspândește propaganda rusească.

Influencerii locali și internaționali care promovează mesaje proruse sau dezinformări despre procesul electoral, aderarea la UE și politica internă a țării noastre au o influență puternică asupra publicului tânăr. Mulți dintre participanții la workshopuri au recunoscut că se confruntă zilnic cu astfel de mesaje și că, uneori, este dificil să își formeze o opinie clară asupra evenimentelor din cauza suprasaturării informaționale.

Un aspect important evidențiat de tineri este că, deși conștientizează riscurile manipulării, ei nu sunt de acord cu blocarea temporară a TikTok-ului în timpul campaniilor electorale. Argumentele principale invocate de către aceștia sunt dreptul la libertatea de exprimare, accesul la divertisment și posibilitatea antreprenorilor locali să-și promoveze și vândă produsele sau serviciile.

Dezinformarea are un impact profund asupra opiniei publice, în special în perioadele campaniilor electorale. În Republica Moldova, acest lucru s-a reflectat în timpul alegerilor prezidențiale și al Referendumului privind aderarea Moldovei la Uniunea Europeană. Potrivit datelor statistice, tinerii cu vârste cuprinse între 18 și 25 de ani sunt cel mai puțin implicați în procesul electoral, fapt ce poate reprezenta o consecință directă a lipsei de alfabetizare media și a accesului limitat la surse de informare veridice.

Majoritatea tinerilor nu urmăresc presa tradițională și se bazează aproape în totalitate pe rețelele de socializare pentru formarea opiniilor sociale și politice. Drept urmare, ei se confruntă cu un volum semnificativ de știri false și manipulări, ceea ce influențează percepția lor asupra realităților politice, sociale și economice din țară. În plus, discuțiile purtate cu tinerii în cadrul seminarelor au arătat că mulți dintre aceștia, în special studenții, nu au o imagine clară asupra programelor și ideologiilor partidelor politice, ceea ce contribuie la creșterea apatiei electorale.

Cu toate acestea, studenții sunt, în general, bine informați și dispuși să se implice activ în schimbările din societate. Ei menționează că își formează opiniile prin consultarea mai multor surse de informare, adesea cu politici editoriale opuse, pentru a-și construi o perspectivă echilibrată asupra evenimentelor care au loc în societate.

Combaterea dezinformării prin educație mediatică

Educația mediatică reprezintă unul dintre cele mai eficiente instrumente pentru combaterea dezinformării. Prin workshopurile desfășurate, s-a urmărit dezvoltarea spiritului critic al tinerilor și oferirea unor tehnici concrete pentru identificarea știrilor false și pentru o navigare sigură pe rețelele sociale. Printre metodele aplicate s-au numărat:

- Analiza și verificarea surselor de informare
- Exerciții practice de fact-checking și instrumente de verificare a imaginilor foto/ video
- Cum funcționează algoritmii rețelelor sociale și cum aceștia ne influențează opiniile (polarizarea opiniilor, news fatigue, distorsionarea percepției realității, etc.)
- Identificarea tehnicilor de manipulare folosite pe rețelele sociale

Rezultatele acestor workshop-uri au demonstrat că tinerii devin mai sceptici față de conținutul consumat online și mai conștienți de rolul pe care îl au în combaterea propagandei. Cu toate acestea, pentru ca educația media să fie cu adevărat eficientă, este necesară integrarea ei în programele școlare și universitare, dar și organizarea unor campanii naționale de informare.

Știți cum să vă protejați de manipulările online și de propagandă?

Ca să nu devină victime ale manipulării și dezinformării, tinerii ar trebui să aplice următoarele strategii atunci când navighează în mediul online:

- **Să verifice sursa informației** – tinerii trebuie să caute aceeași informație în mai multe surse media de încredere înainte de a o considera adevărată. Site-urile de știri care sunt necunoscute sau au titluri lungi, ce conțin, de exemplu, cuvântul wordpress, sau pagini pe social media care postează doar un tip de conținut (doar știri politice în favoarea unui candidat electoral sau care doar defăimează guvernarea) de cele mai multe ori sunt surse de propagandă.

- **Să analizeze titlurile și conținutul** – titlurile senzaționale, părtinitoare sau extrem de emoționale sunt adesea semne ale dezinformării.

- **Să verifice autorul și data publicării** – articolele fără autori clari sau care sunt vechi, dar republicate, pot fi înșelătoare.

- **Să folosească platforme de fact-checking** – organizațiile de verificare a faptelor, precum este de exemplu StopFals.md, pot ajuta la demascarea știrilor false.

- **Să evite distribuirea automată** – tinerii nu trebuie să distribuie informații înainte de a se asigura că sunt corecte.

- **Să fie atenți la manipulările vizuale (deep fake-uri)** – dacă o imagine foto sau video pare dubioasă, atunci autenticitatea acestora poate fi verificată cu instrumente de căutare inversă a imaginilor, deoarece acestea pot fi editate sau scoase din context.

- **Să fie conștienți de propriile prejudecăți** – dezinformarea profită de emoțiile și convingerile noastre personale, așa că este extrem de important ca tinerii să dezvolte gândirea critică și să pună orice informație nouă la dubii, înainte ca să o considere un adevăr.

Concluzionând, dezinformarea rămâne o problemă majoră în Republica Moldova, însă tinerii au potențialul de a deveni principalii actori în lupta împotriva manipulării, dacă au o educație media solidă.

RECOMANDĂRI

Dezinformarea, ca amenințare sistemică la adresa democrației și securității Republicii Moldova, este alimentată atât din surse interne, cât și externe, iar tinerii devin potențiali actori în acest război informațional. Combaterea acestui fenomen necesită o abordare complexă, bazată pe educație, cunoașterea principiilor de reglementare a securității informaționale și cooperare internațională. Aceasta presupune:

- Introducerea obligatorie a cursurilor de alfabetizare mediatică în școli și licee cu accent pe gândirea critică, analiză și verificarea surselor;
- Organizarea sistematică a atelierelor de alfabetizare media pentru angajații instituțiilor publice, cum ar fi: APL-urile, întreprinderile municipale, bibliotecile, etc.;
- Prezența activă a Centrului pentru Comunicare Strategică și Combatere a Dezinformării în spațiul public, prin alocarea de resurse suplimentare și colaborarea cu parteneri internaționali;
- Reacționare promptă la combaterea falsurilor și dezinformării;
- Cooperarea cu TikTok, Telegram și alte platforme pentru a elimina conținutul fals, inspirându-se din inițiativele UE (ex. bannerul „Know your facts” de pe TikTok);
- Intensificarea cooperării cu entități internaționale pentru blocarea finanțărilor ilegale și monitorizarea rețelelor de influență rusești;
- Crearea de campanii de informare adaptate tinerilor, utilizând influenceri locali și canale digitale populare.

Abrevieri:

- **UE** – Uniunea Europeană
- **SEAE** – Serviciul European de Acțiune Externă
- **Comunitatea LGBT** – comunitatea persoanelor lesbiene, gay, bisexuale, transgender și alte minorități sexuale
- **MAE al Federației Ruse** – Ministerul Afacerilor Externe al Federației Ruse
- **NATO** – Organizația Tratatului Atlanticului de Nord
- **ONG** – organizații neguvernamentale
- **ÎMP** – întreprinderi municipale publice
- **SIS** – Serviciul de Securitate Informațională
- **Mass-media** – mijloace de informare în masă
- **SUA** – Statele Unite ale Americii

SĂ OPRIM DEZINFORMAREA ÎMPREUNĂ!

Trăim într-o lume plină de informație, dar și de manipulare.

Tinerii sunt zilnic expuși la știri false, teorii ale conspirației și mesaje distorsionate. Dezinformarea nu este doar o problemă digitală – e o provocare pentru democrație și pentru viitorul nostru.

Află cum poți să recunoști, să eviți și să combati dezinformarea în doar câțiva pași simpli. Împreună, putem construi o comunitate mai informată, mai rezilientă și mai responsabilă.

RECUNOAȘTE DEZINFORMAREA

Titluri alarmiste? Surse dubioase? Verifică înainte să crezi.

GÂNDEȘTE CRITIC

Fii atent(ă) la ce citești. Întreabă: „Cui folosește?”

VERIFICĂ ÎNAINTE SĂ DISTRIBUI

Un share grăbit = o minciună răspândită.

FII UN MODEL POZITIV

Spune-le și altora cum pot să se protejeze. Corect e cool.

RAPORTEAZĂ MINCIUNILE

Folosește opțiunile platformei pentru a semnala conținutul fals.

Informația corectă este superputerea ta.
Folosește-o cu înțelepciune!

Activitatea este realizată de către Asociația pentru Politica Externă din Republica Moldova în parteneriat cu People in Need Moldova în cadrul proiectului "Moldova ASSIST: îmbunătățirea accesului la servicii publice de calitate și a coeziunii sociale", finanțat de Uniunea Europeană.

Asociația pentru Politica Externă din Moldova
Adresa: str. Șciusev 64, MD-2012 Chișinău, RM
Tel.: +373-22-21-09-86
office@ape.md